

1 Preventieve basiszorg - fase 0

Hoe kan een school elke leerling zoveel mogelijk kansen geven om zich op cognitief vlak op eigen tempo te ontwikkelen? Dit vind je terug in Preventieve (brede) basiszorg, het eerste deel van het [Specifiek Diagnostisch Protocol Vermoeden van \(hoog\)begaafdheid](#). Lees dit bij voorkeur samen met [Verhoogde zorg](#), [Uitbreiding van zorg](#) en het [Theoretisch deel](#) van dit protocol. De protocollen zijn een leidraad voor diagnostiek binnen de onderwijscontext gehanteerd door CLB-teams in samenwerking met scholen. Een Specifiek Diagnostisch Protocol is een concrete vertaling van de algemene handvatten in het [Algemeen Diagnostisch Protocol \(ADP\)](#).

Alle leerlingen hebben recht op kwaliteitsvol, uitdagend en motiverend onderwijs. Elke school zorgt ervoor dat alle leerlingen en dus ook (hoog)begaafde leerlingen zich kunnen ontplooiën met aandacht voor hun mogelijkheden, talenten en beperkingen.

1 De organisatie van het zorgbeleid

- **Visie en beleid rond (hoog)begaafdheid**

De school heeft een goed doordachte visie en voert een transparant beleid betreffende (hoog)begaafdheid¹. Dit beleid onderstelt duidelijke afspraken op school- en klasniveau en communicatie met ouders en leerlingen.

De school besteedt ruim aandacht aan een stimulerende omgeving en aan de sterke eigenschappen van deze leerlingen zodat zij zich optimaal kunnen ontwikkelen.

Voor nascholing en begeleiding kunnen de pedagogische begeleidingsdiensten ingeschakeld worden. Ook het CLB kan betrokken worden bij het ontwikkelen en ondersteunen van deze visie (voorbeelden: nuttige informatie aanreiken aan schoolteam, een ouderavond rond talenten van kinderen organiseren).

- **Omgaan met verschillen in begaafdheid**

De school gaat adequaat om met verschillen in begaafdheid tussen leerlingen en heeft aandacht voor de verschillende vormen van intelligentie². Zo kan een leerling zeer muzikaal zijn en in staat zijn om heel snel één of meerdere instrumenten te bespelen of kan een leerling verschillende tekentechnieken toepassen. Een leerling kan ook uitblinken op sociaal gebied bijvoorbeeld beschikken over goede leiderschapskwaliteiten of goed communiceren met medeleerlingen en volwassenen.

¹ De term (hoog)begaafd duidt erop dat dit protocol niet enkel bedoeld is voor hoogbegaafden, maar ook voor leerlingen die meer dan normaalbegaafd zijn.

² Zie de website rond meervoudige intelligentie met toepassingen voor het onderwijs:
<http://www.migent.be>

Preventieve basiszorg – fase 0

Vermoeden van (hoog)begaafdheid

De school biedt leerlingen kansen om te ontdekken waar hun sterke kanten maar ook hun zwakke punten liggen.

Als de verschillen tussen leerlingen worden aanvaard en gewaardeerd, kunnen ze een verrijking zijn voor iedereen.

De school staat stil bij en bespreekt met het zorgteam/schoolteam de mogelijke pedagogisch-didactische aanpak van de (hoog)begaafde leerlingen. Mogelijke richtvragen kunnen zijn: Houden we rekening met cognitieve verschillen tussen leerlingen? Staan we open voor de mogelijkheden en de talenten van elk kind? Beschikken we over voldoende deskundigheid om om te gaan met verschillen in (hoog)begaafdheid? Maken we gebruik van verschillende werkvormen zodat ook (hoog)begaafde leerlingen zich aangesproken voelen tijdens de lessen?

• Differentiëren

Differentiëren is een aangewezen middel om met verschillen in begaafdheid van leerlingen om te gaan.

De school bepaalt met het schoolteam/zorgteam de mogelijkheden om gedifferentieerd te werken met (hoog)begaafde leerlingen.

Mogelijke richtvragen kunnen zijn: Is er voldoende materiaal aanwezig om gedifferentieerd te werken? Heeft de school al gedacht aan materialen voor gedifferentieerd huiswerk die in het verlengde liggen van wat de (hoog)begaafde leerling in de klas wordt aangeboden? Is het huiswerk zinvol en biedt het een meerwaarde? Waar kunnen de leerkrachten differentiatiematerialen vinden in de school? Leidt binnenklasdifferentiatie ook tot differentiatie in de evaluatie? Zijn er concrete afspraken voor het bieden van klasinterne hulp bij differentiatie naar deze leerlingen?...

Differentiatie gebeurt niet alleen binnen de wiskunde- en taallessen, maar wordt ook in andere leergebieden doorgetrokken. Bijvoorbeeld: bij een project over mijn gemeente krijgen (hoog)begaafde leerlingen een aantal verrijkingsopdrachten zoals historisch opzoekingswerk of interviews met vooraanstaande burgers.

De mogelijkheden tot differentiëren, voorzien binnen de methodes en handleidingen, kunnen een grote ondersteuning zijn voor de leerkrachten bij het omgaan met de verschillen in de klas.

• Attitudes en vaardigheden

De school heeft ook de taak om attitudes bij leerlingen te vormen en te begeleiden:

- leren naar een concreet realistisch einddoel te werken;
- leren eigen keuzes maken en er ook verantwoordelijk voor zijn;
- een goed evenwicht zoeken tussen inspanning en ontspanning;
- leren omgaan met succeservaringen en falen;

Preventieve basiszorg – fase 0 **Vermoeden van (hoog)begaafdheid**

- zichzelf relativeren zonder echter zijn doelen op te geven³.

- **Leren leren**

Leren leren is één van de belangrijkste aandachtspunten in het zorgbeleid.

De school zorgt ervoor dat ook kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en (hoog)begaafde leerlingen inspanningen leveren en de juiste werk- en leerhouding ontwikkelen: ze leren werken met schema's, hoofd- en bijzaken schematisch voor te stellen, een probleem in deelproblemen opdelen, planmatig werken, gerichte vragen stellen,...

Leerlingen die geen inspanningen moeten leveren kunnen de gewoonte ontwikkelen om geen moeite te doen en weten niet hoe ze moeten omgaan met het maken van fouten en falen.

2 Vorming en ondersteuning van het schoolteam

De school heeft de verantwoordelijkheid om een stimulerende leeromgeving te creëren, waarbij de leerbereidheid en leergierigheid van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en (hoog)begaafde leerlingen aangesproken wordt.

De scholengemeenschap, school en leerkracht bekwamen zich in het omgaan met verschillen tussen leerlingen. Een interessante piste is om een zorgleerkracht of klasleerkracht de kans te geven zich te specialiseren. Dergelijke specialist kan een meerwaarde betekenen voor leerkrachten bij het effectief begeleiden en ondersteunen van (hoog)begaafde leerlingen.

Door kennis te verzamelen en te delen in de scholengemeenschap kan een veel grotere groep leerkrachten de expertise benutten. Zo kunnen er tussen collega's van de scholen – ook buiten de scholengemeenschap - netwerken ontstaan, waarin ervaringen uitgewisseld worden⁴.

3 Inschrijving- en onthaalbeleid

Een doordacht inschrijving- en onthaalbeleid zijn belangrijk. Bij de inschrijving van de leerling worden ouders niet alleen bevraagd over de schoolprestaties, maar ook over het algemeen functioneren van hun kind.

Dit kan via open vragen en het zoeken naar voorbeelden waaruit het niveau van functioneren blijkt. Tevens worden de wensen en verwachtingen van de ouders bevraagd.

De school heeft extra aandacht bij ouders die bij een inschrijving melden dat hun kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft of hoogbegaafd is. De informatie en ervaring

³ D'hondt C., Van Rossen H., Hoogbegaafde kinderen opvoeden. Praktische gids voor de sociaal-emotionele begeleiding van hoogbegaafde kinderen en jongeren, Garant 2010, blz. 84-85

⁴ <http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/toespraak/archief/2006/061014-hoogbegaafdheid.htm>

Preventieve basiszorg – fase 0 **Vermoeden van (hoog)begaafdheid**

van de ouders, de leerling en de vorige school kunnen een meerwaarde bieden bij de begeleiding van deze leerling en leiden tot snelle en duidelijke acties zodat de kans op een gemotiveerde start wordt verhoogd.

Leerlingen moeten zo vloeiend mogelijk de overgang kunnen maken tussen basis- en secundair onderwijs of tussen verschillende secundaire scholen. De bestaande schriftelijke informatie wordt steeds opgevraagd via de ouders.

4 Zorg op klasniveau

Het omgaan met kleuters met ontwikkelingsvoorsprong of (hoog)begaafde leerlingen in de klas is niet altijd even gemakkelijk. De leerkracht dient immers zijn onderwijs zodanig te organiseren dat er tijd en ruimte is voor differentiëren en onderwijs op maat. De leerkracht stelt hoge verwachtingen, maar besteedt ook aandacht aan dat leerlingen niet afhaken omdat er te hoge verwachtingen worden gesteld. .

De uitdaging bestaat erin dat de leerkracht:

- een goede relatie opbouwt met zijn leerlingen;
- hun zelfvertrouwen versterkt;
- hun zelfstandigheid en nemen van verantwoordelijkheid bevordert (autonomie).

Volgende werkvormen kunnen een uitdaging bieden voor (hoog)begaafde leerlingen:

- **Differentiëren tijdens de lessen**

Volgende differentiatievormen kunnen aan bod komen:

- **Tempo:** leerlingen verwerken de leerstof zoveel mogelijk op hun eigen tempo. Er zijn aangepaste oefeningen voorzien voor leerlingen die de leerstof vlot verwerken.
- **Moeilijkheidsgraad:** er zijn oefeningen voorzien met verschillende moeilijkheidsgraden en meer uitdagende oefeningen. De te gemakkelijke oefeningen worden geschrapt. Hierbij kan ook de instructie verschillen.
- **Oplossingsniveau:** leerlingen werken aan dezelfde leerstof, maar op een verschillend niveau.
Bijvoorbeeld: alle leerlingen werken aan bewerkingen met getallen waarbij het tiental overschreden wordt. De (hoog)begaafde leerlingen maken geen herhalingsoefeningen, maar krijgen oefeningen op een hoger niveau.
Bijvoorbeeld: ze krijgen een aantal getallen en bewerkingstekens en moeten tot een bepaalde som komen.
- **Oplossingswijze:** leerlingen mogen eenzelfde opgave op verschillende manieren oplossen. Leerlingen worden uitgedaagd om beroep te doen op hun creatief denken. Ze worden gestimuleerd om het eens anders op te lossen.

Preventieve basiszorg – fase 0 Vermoeden van (hoog)begaafdheid

- **Coöperatief leren**

Coöperatief leren is een onderwijsleersituatie waarin de leerlingen in kleine heterogene groepen op een gestructureerde manier samenwerken aan een leertaak met een gezamenlijk doel. De leerlingen die samenwerken zijn niet alleen gericht op hun eigen leren maar ook op dat van hun groepsgenoten. Leerlingen leren met elkaar en van elkaar.

Ook (hoog)begaafde leerlingen hebben baat bij coöperatief leren. Aan de hand van gerichte, functionele opdrachten leren ze samenwerken met andere leerlingen. (Hoog)begaafde leerlingen ervaren dat ze deel uitmaken van een groep en erbij horen. De (hoog)begaafde leerling leert rekening houden met leerlingen die op een ander niveau werken. Dit geldt natuurlijk ook voor de groepsgenoten. Door het samenwerken ontstaan meer contacten met medeleerlingen in de groep. Leerlingen leren elkaar beter kennen, waarderen en respecteren.

Binnen coöperatief leren zijn er veel mogelijkheden om activiteiten uit te voeren waarbij een beroep gedaan wordt op creativiteit, zelfstandigheid, onderzoeken en mondelinge interactie. Hierbij kunnen (hoog)begaafde leerlingen veel plezier beleven. Voorkomen moet worden dat opdrachten die in tweetallen of groepen worden uitgevoerd echt veel te eenvoudig zijn voor hoogbegaafde leerlingen, de inbreng van elke leerling is hierbij belangrijk⁵.

- **Zelfstandig werken**

Zelfstandig werken houdt in dat de leerlingen gedurende enige tijd zonder de hulp van de leerkracht werken. Deze manier van werken kan ervoor zorgen dat leerkrachten op een efficiënte manier omgaat met verschillen tussen leerlingen (vb. rekening houden met de verschillen in vorderingen van leerlingen, aangepaste leerstof afgestemd op de onderwijsbehoeften van de leerling,...). Zelfstandig werk mag niet alleen maar gereduceerd worden tot 'alleen werken' en moet stap voor stap aangeleerd worden.

Ook leerlingen die (hoog)begaafd zijn moeten leren zelfstandig werken, zelf verantwoordelijkheid nemen en inspanningen leveren.

Een mogelijke organisatievorm van zelfstandig werken is **contractwerk**

Het contractwerk is een organisatievorm waarbij voor iedere individuele leerling een activiteitenpakket voor een bepaalde periode (bijvoorbeeld een week) formeel is vastgelegd. Voor de afwerking van het pakket krijgt de leerling een bepaald deel van de lestijden (contractwerktijd) ter beschikking waarbij hij/zij

⁵ Förrer M. e.a., Coöperatief leren voor alle leerlingen! Praktische toepassingen voor leerlingen met speciale leerbehoeften, CPS onderwijsontwikkeling en advies, Amersfoort, 2004

Preventieve basiszorg – fase 0 Vermoeden van (hoog)begaafdheid

relatief zelfstandig over de duur en de volgorde van de onderscheiden activiteiten kan beslissen⁶.

Contractwerk geeft de leerkracht de mogelijkheid om differentiatie efficiënt te organiseren.

Contractwerk omvat activiteiten met duidelijke regels en afspraken.

Deze manier van werken is uiterst geschikt voor leerlingen die de leerstof gemakkelijk verwerken. Leerkrachten kunnen kiezen voor differentiatiemateriaal uit hogere leerjaren om voldoende uitdagend materiaal aan te bieden, zonder daarom de leerstof van de hogere leerjaren volledig te behandelen.

In het secundair onderwijs is projectwerk een meer aangewezen organisatievorm van zelfstandig werken.

5 Opvolging van alle leerlingen

Een goed onderbouwd leerlingendossier is essentieel bij de begeleiding. In een zorgdossier/leerlingendossier kunnen al heel wat relevante gegevens zitten over de leerling. We denken hierbij bijvoorbeeld aan leerlingen die bij toetsen steeds hoog scoren of niet presteren volgens hun mogelijkheden of aan leerlingen die zorgwekkend gedrag vertonen zoals faalangst, werkhoudingproblemen of niet-leeftijdsadequaat gedrag.

In het leerlingendossier wordt aandacht gegeven aan mogelijke signalen van onderpresteren en de stapsgewijze opbouw van het leerproces.

6 Communicatie met ouders

De ouders worden geïnformeerd over het zorgbeleid van de school.

De wederzijdse verwachtingen van ouders en school kunnen op elkaar afgestemd worden. Er wordt respect getoond voor elkaars standpunten.

De school kan bewust een aantal initiatieven nemen. Mogelijke voorbeelden zijn:

- De leerkracht kan ouders informatie geven over beschikbare materialen (voorbeeld: speelmaterialen, leesboeken,...).
- Ouders bezitten heel wat informatie over hun kind. De leerkracht kan de ouders vragen naar speciale interesses of onderwerpen waar hun kind door geboeid wordt. Zo kan bijvoorbeeld de leerkracht een contractwerk aanpassen aan de interesse(s) van de leerling. De school kan de ouders bevragen naar het ontwikkelingsniveau van de leerling. Zo kan er bijvoorbeeld, als een leerling graag puzzelt, gevraagd worden met welke puzzels hij/zij speelt of als een leerling interesse heeft in boeken, welke genre van boeken en op welk niveau.

⁶ Laevers F., Ervaringsgericht werken in de basisschool, deel 1 basisboek, Projectgroep Ervaringsgericht Onderwijs VZW, Leuven, ,1987